

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Sosyal Hizmet Disiplininde Yaşlılık Konusu Üzerine Yazılmış Lisansüstü Tezlere Yönelik Bir Bibliyografik Analiz Çalışması

A Bibliographic Analysis Study on Graduate Theses on the Subject of Aging in the Social Work Discipline

Derya ŞAŞMAN KAYLI¹, Melis Ecem ÇIPLAK²

¹Doç. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, dsasmankayli@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7949-2332

²Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, melisecemciplak@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9347-3960

Başvuru: 29.11.2021
Kabul: 27.04.2022

Atf:
Şaşman Kaylı, D. ve Çıplak, M.E. (2022). Sosyal hizmet disiplininde yaşlılık konusu üzerine yazılmış lisansüstü tezlere yönelik bir bibliyografik analiz çalışması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(3), 753-776. DOI: 10.33417/tsh.1030103

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de sosyal hizmet bölümlerinin lisansüstü programlarında, yaşlılık konularıyla ilgili yazılan tezleri; yayınlandığı yıl, uygulandığı bölge, ele aldığı bağlam konu, yöntem özellikleri, örneklem grupları bakımından incelemeyi ve ilgili alanın hangi kavram ve temalarla ele alındığını ve eğilimlerin hangi yönde olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda; Yüksek Öğretim Kurulu’nun (YÖK) tez veri tabanı, “65 yaş üstü”, “yaşlılık”, “yaşlanma”, “sağlıklı yaşlanma” ve “yaşlanma tutumu” olmak üzere beş anahtar sözcük kapsamında, 1980-2020 yılları arasında sosyal hizmet alanında yazılmış yüksek lisans ve doktora tezleri taranmıştır. Taranan tezler, Sözbilir, Kutu ve Yaşar (2012) tarafından geliştirilen “Makale Sınıflama Formu” kullanılarak tematik analize tabi tutulmuştur. Yapılan analiz sonucunda 41 yüksek lisans tezi ve 10 doktora tezi olmak üzere, toplamda 51 çalışmaya ulaşılmıştır. Çalışmalarda en çok nicel araştırma desenlerinden tarama (survey) deseni kullanılırken, veri toplama aracı olarak anket, ölçek ve görüşme formlarının sıklıkla kullanıldığı; veri analiz yöntemleri arasında da en çok SPSS analizinin tercih edildiği belirlenmiştir. Araştırma bulgularına göre araştırma yöntemi açısından sıklıkla nicel çalışmaların tercih edildiği; yapılmış çalışmalarda “yaşlılık” ve “bakım” temalarının, örneklem grubu olarak 65 yaş üstü bireylerin; örnekleme tekniği olarak da rastgele örnekleme tekniğinin sık kullanıldığı analiz edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal hizmet, yaşlılık çalışmaları, lisansüstü tezler, bibliyografik analiz

ABSTRACT

This study covers the theses written on aging issues in Turkey; It aims to analyze the year it was published, the region where it was applied, the context, the subject, the method features, the sample groups, and to determine the direction of their tendencies by making thematic analysis in terms of the situations that arise as a result. The thesis database of the Council of Higher Education (YÖK) was used in the field of social work between 1980 and 2020 within the scope of five keywords: "over 65 years old", "old age", "aging", "healthy aging" and "attitude towards aging". The reviewed master's and doctoral theses were subjected to thematic analysis using the "Article Classification Form" developed by Sözbilir, Kutu, and Yaşar (2012). As a result of the analysis, a total of 51 studies were evaluated, including 41 master's theses and 10 doctoral theses. While survey design, which is one of the quantitative research designs, is the most used in studies, survey, scale and interview forms are frequently used as data collection tools; It was determined that SPSS analysis was the most preferred among data analysis methods. According to the research findings, quantitative studies are frequently preferred in terms of research method; It has been revealed that individuals over the age of 65 have been the preferred sampling group while the random sampling technique has been the preferred sampling technique.

Keywords: Social work, aging studies, postgraduate theses, bibliographic analysis

GİRİŞ

Yaş, biyolojik ve aynı zamanda sosyal bir kategori olarak ele alınırken, yaşlanma, doğumdan ölüme kadar devam eden bir değişim sürecine ve evrensel bir gerçekliğe işaret etmektedir (Nazlı, 2016). Yaşlılık ise, kendine özgü biyolojik, fizyolojik, psikolojik aynı zamanda sosyo-ekonomik özellikleri ile biz insanlar için kaçınılmaz bir dönemi tanımlamaktadır. Yaşlanma her ne kadar bireye özgü, fiziksel, sosyal ve ruhsal değişimlerle ilişkilendirilse de yaşlılık algısının oluşumunda, yaşlanma sürecinin anlamlandırmasında, sosyalleşme sürecinin edinimlerine bağlı olarak farklılaşan sosyal kültürel sermaye ve toplumsal, kültürel yapının dinamikleri, önemli rol oynamaktadır. Yaşlanma, sosyal bağlamın oluşturucularıyla yani siyasal, ekonomik sosyal, kültürel faktörlerle iç içe geçmektedir. Dolayısıyla bireyin toplumsal varlığının sosyal statü ve rollerle bağlantısı düşünüldüğünde, bu rollerin oluşturucularından birinin de yaş olduğunu söylemek gerekmektedir. Bu noktada, yaş, birçok rol ve sosyal statüye sahip olmada ve toplumsal işlevlerin yerine getirilmesinde de önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Nazlı, 2016). Bu açıdan bakıldığında, yaşlanma sosyal içeriğe sahip olup, beraberinde statülere bağlı sosyal ilişkilerin ve sorumlulukların niteliksel ve niceliksel olarak farklılaşmasını beraberinde getirmektedir. Rol ve statülerdeki yaşla birlikte gelen farklılaşma, sosyo ekonomik açıdan yerini emekliliğe bıraktığında, bireyin çalışan statüsünü kaybetmesi, çocukların eğitim ve evlenme gibi nedenlerle evden ayrılması, aile içinde ve arkadaş çevresinde artan ölümler, hastalıklar, sosyal paylaşım gerekçelerinin zayıflaması beraberinde yalnızlık/sosyal izolasyonu getirmektedir. Sosyal bağlamın içinde ele alınması gereken yaşlılık, bu dinamiklerle bağlantılı olarak, bakıma ihtiyaç duyulan dönemi de içinde barındırmaktadır. Kuşkusuz bakım ve muhtaçlık evresi, gelir, eğitim, aile desteği gibi değişkenlerle farklılık gösterdiği için homojen bir kavram olmaktan çok toplumsal yapının dinamiklerince inşa edilen heterojen bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlanmanın sosyal bağlamlarının, her toplumda farklılık gösterdiğini ve içinde yaşadığı toplumun ekonomik, siyasal, kültürel, aile ve vb. özellikleriyle toplumsal algı ve beklentileriyle inşa edildiğinin altını tekrar çizdiğimizde; yaşlılığı, tek başına bireysel bir durum olmaktan ziyade toplumsal yapıyı etkileyen ve aynı zamanda toplumsal yapıdan etkilenen bir durum olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu kapsamda; homojen bir yaşlı grubundan söz etmek mümkün görünmediği gibi, yaşam koşulların farklılaşması, yaşlılığa ilişkin tutum ve davranışların toplumlarda farklılık göstermesi, yaşlılık sürecini ve yaşlılığı her topluma ya da kültüre özgü şekillendirmektedir. Aynı zamanda yüzyılımızın önemli bir demografik olgularından biri olan yaşlılığa dair toplumsal algı ve kabuller, yaşlılık deneyimlerini doğrudan şekillendiren yaşlılık tanımları, yaşlılığı toplumsal olarak inşa ederken, toplumların yaşlılara yönelik bakış açılarını da biçimlendirmektedir (Çağlar, 2015; Alaydın, 2019).

Bu çerçevede, toplumların sosyoekonomik açıdan gelişmişliği ya da gelişmekte oluşu yaşlılık sürecini belirleyen önemli bir dinamik olarak kabul edilmektedir. Modern Batı toplumlarında tıbbi bilginin teknolojiyle desteklenmesi, hastalıklardan korunmayı, bilişsel işlevlerin kapasitesini geliştirmeyi, yaşlı bireylerin üretim piyasalarına dahil olma sürecinin uzatılmasını ve tüketim

mekanizmaları içindeki yerlerinin artmasını beraberinde getirmiştir. Böylece yaşla birlikte, toplumsal üretim ve tüketim ilişkilerinden uzaklaşması beklenen yaşlılar ve bu yönde biçimlendirilen yaşlılık algısı, yerini pozitif bir yaşlanmaya bırakmıştır. Örneğin eğitim seviyesinin yüksek oluşuyla bağlantılı beyaz yakalı işlerde çalışmış, yüksek gelir düzeyine sahip olan, emekliliğin dışında gelirini maksimize etmek için farklı yatırımlar yapmış olan yaşlılar, emekliliğin getirdiği gelir düşüklüğünden etkilenmediği gibi yaşam kalitelerinin ve toplumsal statülerinin düşmesiyle ortaya çıkan dezavantajlı durumu yaşamayacaklardır. Bu kesim, kültürel, sanatsal, turistik etkinliklerle, farklı hobi gruplarıyla ilişkili, sağlıklı, genç ve fit kalmak için tüketim pratiklerinin içinde, kendilerini hiç de toplumsal yaşamın dışında kabul etmemektedirler (Samancı Tekin & Kara, 2018).

Yaşlı kuşakta karşımıza çıkan bir diğer olgu, çocuklarının bakımı olmaksızın çiftlerin kendi evlerinde birlikte ya da birinin kaybindan sonra diğerinin yalnız yaşamasıdır (Kapıkıran, 2016; Bayrak, 2018). Bu açıdan bakıldığında; çekirdek ailenin daralması, boşanmaların artması, evliliğin daha az tercih edilmesi, doğum oranlarındaki azalma, önümüzdeki yıllarda daha fazla yaşlı bireyin yalnız yaşayabileceğini göstermektedir (Akgül & Yeşilyaprak, 2018). Yapılan çalışmalar, ilerleyen yaş, bireyleri izolasyona yol açabilecek deneyimlere de daha yatkın hale getirmektedir (Baran, 2008; Wenger, Davies, Shahtahmasebi, & Scott, 1996). Yaşlılıkta sosyal etkileşimin zayıfladığı veya olmadığı, kişinin sosyal ihtiyaçlarını karşılayamadığı böylesi durumlarda yalnızlık olgusu birçok dezavantajı içinde barındırmaktadır (Şimşek, Öztürk, & Kaçma, 2018; Eryılmaz & Atak, 2011). Yalnızlık duygusundaki artışın, yaşlı bireylerdeki olumsuz düşüncelerle ilişki olduğunun altını çizen araştırmalar, bu artışın bazı fiziksel ve ruhsal hastalıkların ortaya çıkmasında rol oynadığını bize göstermektedir (Singh & Misra, 2009; Pehlivan, 2018; Çoksüer, 2020). Toplumsal yaşamın her alanında kişinin değişimlerle gelen yeni yaşamına entegre olabilmesini tanımlayan sosyalizasyon, yaşlılık sürecini biçimlendiren çok önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada sağlıklı yaşlanma kavramı önem kazanmıştır. Sağlıklı yaşlanma kavramı; her yaşta insanın sağlıklı, güvenli ve sosyal olarak aktif olabileceği bir hayat tarzını içermektedir ve aynı zamanda üretken bir yaşlılık sürecine odaklanan bütüncül bir bakışa sahiptir (Demirtaş, Güngör, & Demirtaş, 2017). Dolayısıyla, yaşlıların toplumsal yaşamın bütün alanlarına genişleyen katılımı, sosyal işlevlerinin yitirilmemesi, sosyo-ekonomik, kültürel ve politik alanlarda hayata katılımı, sağlıklı yaşlanma ile iç içe görünmektedir (Öz, 2003; Bölüktaş, 2010).

Sağlıklı Yaşlanma Ekseninde Yaşlılık Olgusu ve Sosyal Hizmet

Bir meslek ve disiplin olarak sosyal hizmet; kişilerin, grupların ve toplumun sorunlarını çözmeye odaklanırken, sosyal politika; söz konusu sosyal sorunların çözüme kavuşmasında izlenecek yasal yol haritasını çizen önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal hizmet disiplininin öncelikli alanlarından birisi olarak yaşlılık alanına bakışı ve meseleyi çalışma biçimi kuşkusuz bu alandaki sorunların tanımlanmasında ve politikaların planlanmasında önemli görünmektedir. Bu nedenle sağlıklı yaşlanmaya yönelik politikalar ve müdahaleler, yaşlıların bireysel güvence, sağlık, sosyal

bakım ve diğer sosyal hizmet gereksinimlerinin insan haklarını temel alan bir zeminde karşılanması, sosyal politikaya büyük bir sorumluluk yüklemektedir (Şeker & Kurt, 2018). Yaşlanma doğal ve evrensel bir süreç olduğundan, yaşlılık döneminde yaşanan sorunları çözümlenecek politika ve kurumların oluşturulması insani ve zaruri bir uygulama olarak kabul edilmektedir (Umutlu & Tekin Epik, 2019). Ülkelerin izlediği sosyal politikalar, yaşlanmanın kaçınılmaz bir gerçeklik olduğunu kabul eden bir anlayış çerçevesinde düzenlendiği takdirde ve yaşlı bireylerin taleplerine yanıt verebildiği sürece işlevsel olabilecektir (Oğlak, 2019; Taşçı, 2010). Bu çerçevede sosyal politikaların müracaatçı sistemleriyle buluşmasında önemli bir meslek ve disiplin olan sosyal hizmetin akademik düzlemde bu meseleyi nasıl çalıştığı, hangi ihtiyaç alanlarıyla ilişkilendirdiği ve nasıl öneriler sunduğu, sosyal politikanın planlamasında ve uygulamalarının biçimlendirilmesinde başat role sahiptir. Sosyal politikaların oluşturulmasında, uygulanmasında bir disiplin ve uygulama olarak Türkiye’de önemli bir deneyime sahip olan sosyal hizmet eğitimi 1961 yılında başlamış, 2006 yılına kadar Hacettepe Üniversitesi çatısı altında devam etmiş 2006 yılından sonra farklı üniversitelerde çok sayıda sosyal hizmet lisans bölümü açılmıştır. Benzer şekilde 2009 yılından sonra yüksek lisans programlarının, 2011 yılından itibaren de doktora programlarının artış gösterdiği görülmüştür. (Alptekin, Topuz, & Zengin, 2017). Tartışıldığı üzere, yaşlılığın bireysel homojen bir kavramlaştırma içinde ele alınamayacak olması, toplumun sosyo, ekonomik, siyasal ve kültürel dinamikleriyle iç içe olması ve toplumsal değişimle etkileşimsel bir ilişkiyi içinde barındırması, yaşlılığı sosyal hizmet açısından da öncelikli alan yapmaktadır. Bu noktada; böylesi önemli bir konunun ilişkili olduğu sorun alanlarının çözümlenmesinde, bunlara yönelik politika üretilmesinde, sosyal hizmet müdahalelerinin mevcut değişimi öngörerek planlanmasında, kuşkusuz konunun sosyal hizmet lisans üstü programlarında nasıl çalışıldığıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla, yazılmış lisansüstü tezlerde yaşlılık olgusunun hangi temalarla, hangi boyutlarla ele alındığı, konuyla ilgili araştırmanın hangi yöntemlerle yürütüldüğü, sosyal hizmet bakış açısının lisansüstü boyutta meseleyle nasıl ilişkilendiğini saptamak açısından önemli görülmektedir. Bu çerçevede, sosyal hizmet bilim dalında yaşlanma konusuyla ilgili 1980-2020 yılları arasında yazılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin yayınlandığı yıl, ele alınan konular, yöntem özellikleri, örneklem grupları açısından incelemek ve tematik analiz yaparak eğilimlerin hangi yönde olduğunu tespit etmek çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda aşağıda belirtilen araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Çalışmaların yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Hangi araştırma yöntemi ve deseni kullanılmıştır?
3. Kullanılan örnekleme teknikleri ve veri toplama araçları nelerdir?
4. Çalışmalarda hangi veri analiz yöntemleri kullanılmaktadır?
5. Çalışmaların başlıklarında ve anahtar kelimelerinde hangi kavramlar
6. Yaşlanma ile ilgili hangi konular ilişkilendirilmiştir?

YÖNTEM

Araştırma nitel bir yaklaşımla yapılandırılmış olup, yaşlanma alanında yapılan yüksek lisans ve doktora tezleri tematik analiz yöntemiyle incelenmektedir. İçerik analizi yöntemlerinden biri olan tematik analiz; herhangi bir araştırma konusu hakkında ortaya konmuş çalışmaların betimsel ve içeriksel olarak analiz edilerek, temalar oluşturulması ve elde edilen temalar üzerinden yorumlanarak sonuca ulaşılmasıdır (Çalık & Sözbilir, 2014). Konuyla ilgili sosyal hizmet bilim dalında 1980-2020 yılları arasında yazılan yüksek lisans ve doktora tezleri, YÖK Ulusal Tez Merkezi'nin web sayfasında "65 yaş üstü", "yaşlılık", "yaşlanma", "sağlıklı yaşlanma" ve "yaşlanma tutumu" olmak üzere toplamda beş anahtar sözcük üzerinden taranmıştır.

Örneklem kapsamına dahil olan tezlerde, Sözbilir, Kutu ve Yaşar (2012) tarafından geliştirilmiş olan "Makale Sınıflama Formu" kullanılmıştır. Çalışmada yer alan tezler, öncesinde araştırmacılar tarafından oluşturulan dahil edilme kriterleri üzerinden değerlendirilmiştir. Dahil edilme kriterleri şu şekildedir:

- Araştırmaya 1980 ve 2020 yılları arasındaki tezler dahil edilmektedir.
- Çalışma, sadece sosyal hizmet alanında yapılan tezleri kapsamaktadır.
- Tam metinlerine ulaşamayan tezler de çalışmaya dahil edilmemiştir.

41 yüksek lisans tezi ve 10 doktora tezi olmak üzere, toplamda 51 çalışma araştırmacının örneklemini oluşturmaktadır. Verilerin çözümlenmesinde ve analizinde tematik analiz kullanılmıştır. Tematik analiz araştırmaları, belirli bir konuyla ilgili yapılan çalışmaların genel değerlendirmesini mümkün kılan, veri setlerini temalar veya örüntüler üzerinden analiz eden çalışmalardır (Braun & Clarke, 2019; Ültay & Çalık, 2012). Erişilen çalışmaların, araştırmacının türüne, yöntemine, desenine, örneklem grubuna ve örneklem tekniğine, veri toplama araçlarına ve analiz yöntemlerine göre farklılıklarını incelemek üzere 7 tema üzerinden tematik analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Sosyal Hizmet Bilim Dalında yapılan 41'i yüksek lisans ve 10'u doktora tezi olmak üzere toplamda 51 tez incelenmiştir. 2009 ve 2020 yılları arasında tezlerin yoğunluklu olarak yazıldığı görülmektedir. Alandaki lisansüstü çalışmaların sayısı toplam çalışmalar içinde 2017 yılında %16 iken 2019 yılında %32'ye ulaşmış 2020 de %14'e indiği görülmektedir. Bu kapsamda 2018 ve 2019 yılında yaşlılık alanında en fazla lisansüstü çalışmanın yapıldığını söylemek mümkündür (Tablo 1).

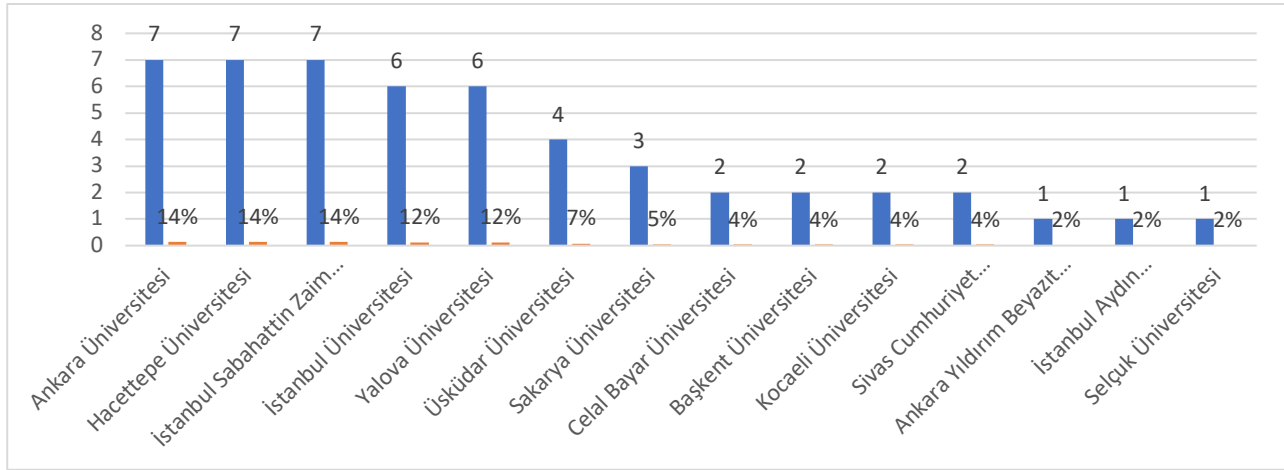
Tablo 1: Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı

Yıllar	Sıklık	Yüzde
2009	1	2
2010	1	2
2012	1	2
2013	3	6

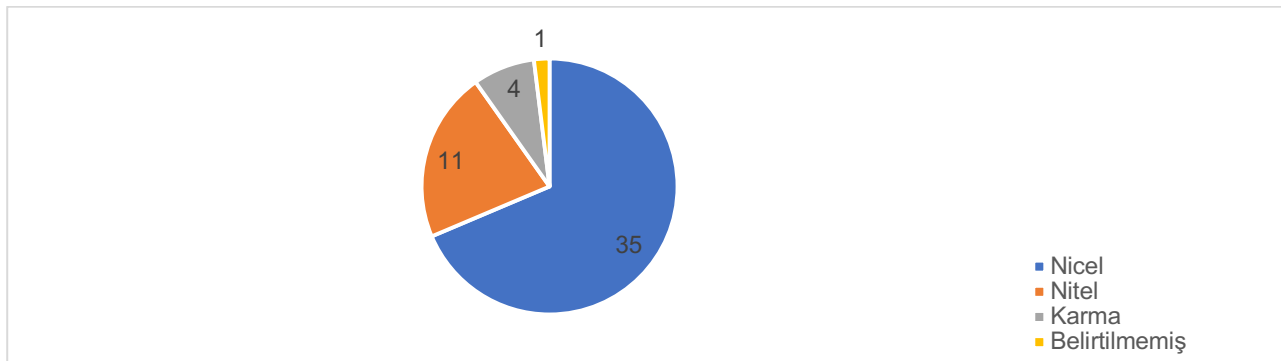
Tablo 2: Tezlerin Yıllara Göre Dağılımı (devamı)

2014	1	2
2015	2	4
2016	1	2
2017	8	16
2018	9	18
2019	17	32
2020	7	14
Toplam	51	100

Sosyal Hizmet Bilim Dalı'nda yapılan tezlerin üniversitelerdeki dağılımlarına bakıldığında; Ankara, Hacettepe, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitelerinin ilk sıralarda olduğu, Yalova, Üsküdar, Kocaeli Selçuk Üniversitelerindeki Sosyal Hizmet Bilim Dallarında daha az konuyla ilgili lisansüstü çalışmaların yapıldığı tespit edilmiştir (Şekil 1).

Şekil 1: Tezlerin Yazıldığı Üniversitelere Göre Dağılımı**Araştırma Yöntemlerinin Dağılımı**

Konuyla ilgili 51 lisansüstü çalışmada hangi yöntemlerin kullanılarak alan araştırmalarının gerçekleştirildiği incelendiğinde, 35 araştırmacının nicel, 11 araştırmacının nitel ve 4 araştırmacının da karma yöntemlerle çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca 1 araştırmacının ise yöntemi ifade edilmemiştir (Şekil 2).

Şekil 2: Tezlerin Kullanılan Araştırma Yöntemine Göre Dağılımı

Bu bağlamda yaşlılık alanına yönelik alan bilgisinin toplanmasında daha çok nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığını, nitel araştırma yönteminin kısmen daha az tercih edildiğini ve her iki yöntemin birlikte kullanıldığı karma desenli araştırma yöntemlerinin ise oldukça az kullanıldığını söylemek mümkündür.

Araştırma Desenlerinin Dağılımı

Tezlerin araştırma desenleri incelendiğinde, genellikle tarama modelinin kullanıldığı görülmektedir. 9 tezde tarama modeli, 9 tezde ise ilişkisel tarama modeli kullanılırken; 1 tezde tekil tarama ve 1 tezde de niceliksel tarama modeli kullanılmıştır. Toplamda 20 tezde kullanılan tarama modeli, tüm tezlerde kullanılan modeller arasında %38'lik bir dilime denk gelmektedir. Ayrıca fenomenolojik ve betimsel modelin de yine kısmen daha az olduğu tespit edilmiştir (Tablo 2).

Tablo 3: Tezlerin Araştırma Desenine Göre Dağılımı

Araştırma Deseni	Sıklık	Yüzde
İlişkisel Tarama Modeli	9	17
Tarama Modeli	9	17
Betimsel Model	3	6
Fenomenoloji	2	4
Kesitsel Model	2	4
Derleme	2	4
Tekil Tarama Modeli	1	2
Açıklayıcı Sıralı Desen	1	2
Niceliksel Tarama Modeli	1	2
Yapısal Eşitlik Modeli	1	2
Araştırma Modelinin Açık Şekilde İfade Edilmediği Tezler	20	39
Toplam	51	100

Örneklem Gruplarının Dağılımı

Yapılan tezlerin hangi örneklem gruplarından saha bilgisini edindiği incelendiğinde; 60 yaş üstü bireylerle çoğunlukla çalışıldığı, huzurevi çalışanları ve yaşlı bakım personelleriyle genç kuşakla ve sosyal hizmet personelleriyle, ailelerle, yerel yönetim görevlileriyle çalışarak alan bilgisinin toplandığı görülmektedir (Tablo 3).

Tablo 4: Tezlerin Örneklem Gruplarına Göre Dağılımı

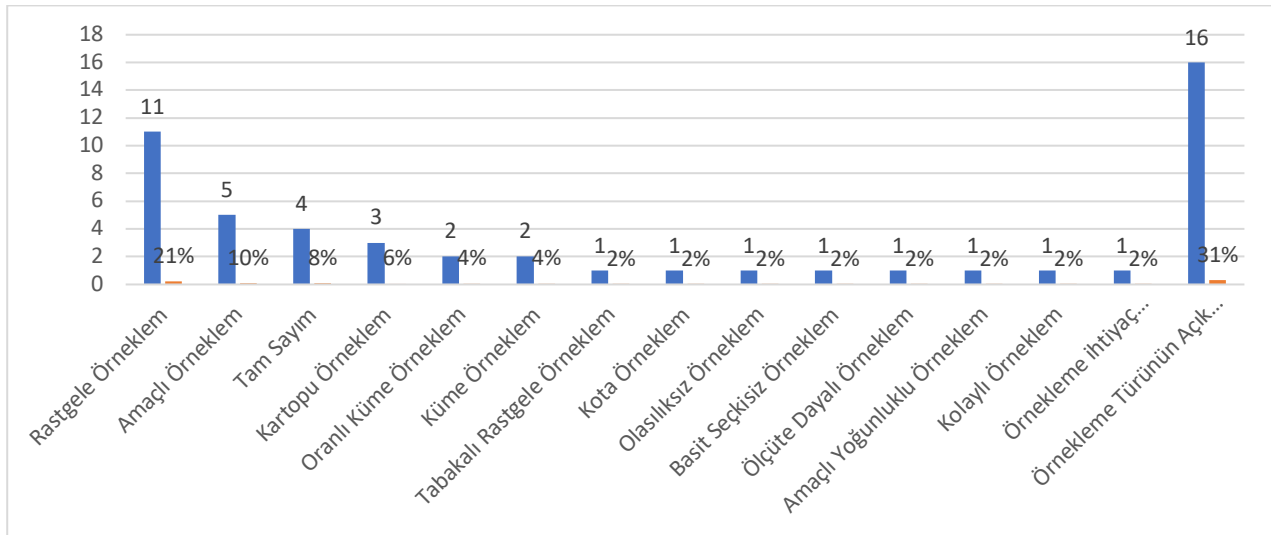
Örneklem Grubu	Sıklık	Yüzde
60 yaş üstü bireyler	22	42
50 yaş üstü bireyler	3	6
18-30 yaş arası bireyler	2	4
Herhangi bir yaş aralığı belirtilmeyen gruplar	6	12
Huzurevi çalışanları – Yaşlı bakım personelleri	5	10

Tablo 5: Tezlerin Örneklem Gruplarına Göre Dağılımı (devamı)

Örneklem Grubu	Sıklık	Yüzde
65 yaş üstü bireyler ve aile yakınları	3	6
Y kuşağı – X, Y, Z kuşağı	2	4
Lise öğrencileri – Aileleri	2	4
Tazelenme Üniversitesi ve Üniversite öğrencileri	2	4
Sosyal hizmet personelleri	1	2
Yerel yönetim görevlileri	1	2
Örneklem grubu belirtilmeyen çalışmalar	2	4
Toplam	51	100

Örnekleme Tekniğine Göre Dağılımı

Tezlerde kullanılan örnekleme tekniğinin nasıl farklılaştığı incelenmiştir. Buna göre; 35 çalışma uygun örnekleme yöntemlerinden yararlanırken, 16 çalışmanın özet ve yöntem bölümlerinde örneklem yöntemlerine ilişkin bir veriye rastlanmamıştır. Olasılığa dayalı olmayan örnekleme yöntemlerini kullanan çalışmaların sayısı 26 (rastgele, amaçlı, tam sayım, kartopu, kota, olasılıksız ve kolaylı örnekleme), temsili örnekleme ve sistematik örnekleme yöntemlerini kullanan çalışmaların sayısı ise 8'dir (oranlı küme, küme, tabakalı rastgele, basit seçkisiz, ölçüte dayalı ve amaçlı yoğunluklu örnekleme). Bir çalışmada ise örnekleme ihtiyaç duyulmamıştır ifadesi yer almaktadır (Şekil 3).

Şekil 3: Tezlerin Örnekleme Tekniğine Göre Dağılımı

Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Tezlerde hangi veri toplama araçlarının yoğunluklu kullanıldığına bakıldığında; toplam 10 veri toplama aracı kullanıldığı tespit edilmiştir. Söz konusu veri toplama araçlarının 13'ünü ölçekler, 15'ini anketler ve 10'unu yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturmaktadır. Ölçeğin ve yarı yapılandırılmış soru formunun birlikte kullanıldığı ve derinlemesine mülakat yoluyla verilerin toplandığı araçların kısmen daha az kullanıldığını söylemek mümkündür (Tablo 4).

Tablo 6: Tezlerin Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Veri Toplama Aracı	Sıklık	Yüzde
Anket formu	15	29
Ölçek Formu	13	25
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	10	20
Derinlemesine Görüşme (Mülakat)	6	12
Ölçek Formu ve Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	6	12
Veri Toplama Yöntemi Belirtilmeyen Tezler	1	2
Toplam	51	100

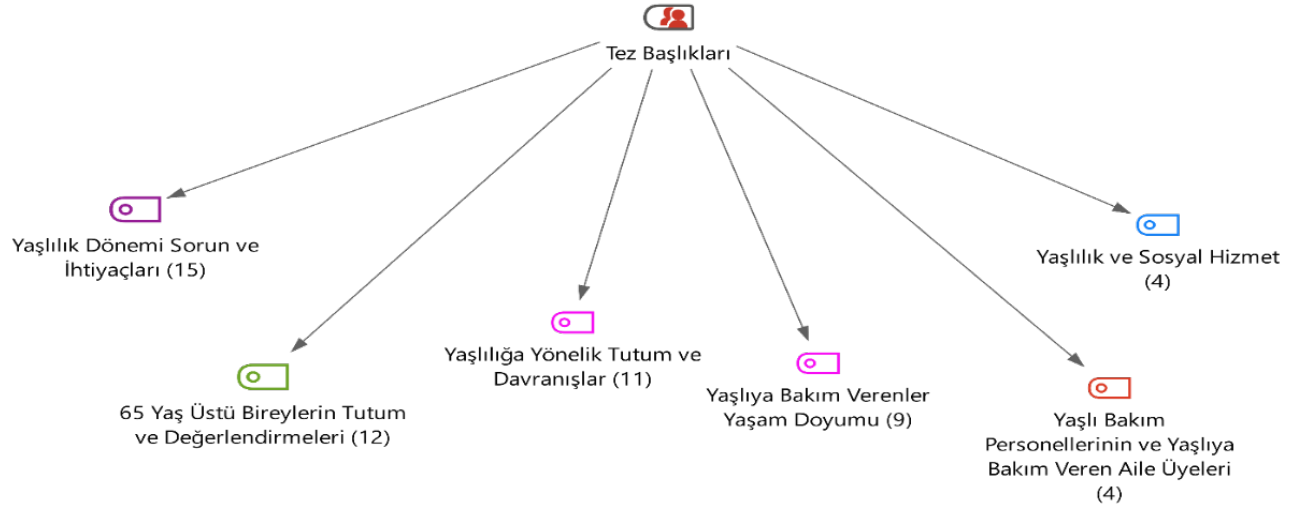
Kullanılan Veri Analiz Yöntemleri

Tezlerde kullanılan veri analiz yöntemlerinde 6 çalışmada korelasyon analizi, 2 çalışmada tanımlayıcı istatistik analizleri, 2 çalışmada betimleyici istatistik analizleri ve 5 çalışmada doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca tezlerde kullanılan diğer analiz teknikleri incelendiğinde, Ki-Kare Testi Analizi, ANOVA analizi, Varyans, frekans ve regresyon analizlerinin de kullanılan yöntemler arasında olduğu tespit edilmiştir.

Başlıkta Yer Alan Kavramların Tematik Analizi

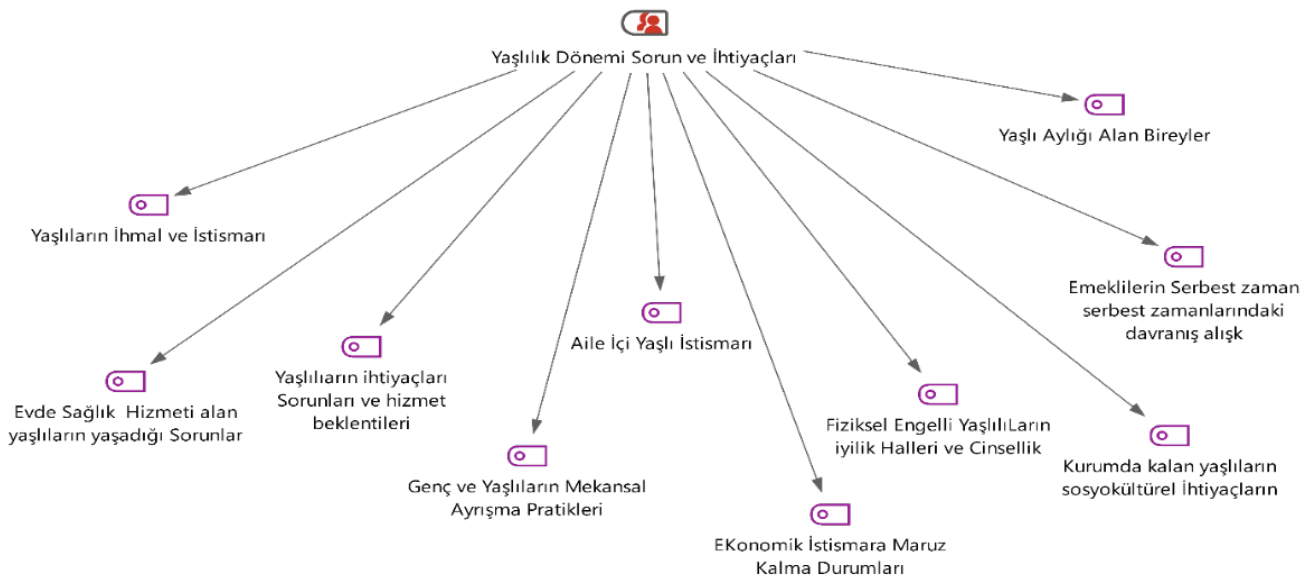
Araştırma kapsamında ele alınan 51 tezin başlıklarında yer alan kavramlar 6 tema üzerinden analiz edilmiştir. Temalar şu şekilde farklılaşmaktadır: “Yaşlılık Dönemi Sorun ve İhtiyaçları”, “65 Yaş Üstü Bireylerin Tutum ve Değerlendirmeleri”, “Yaşlılığa Yönelik Tutum ve Davranışlar”, “Yaşlıya Bakım Verenlerin Yaşam Doyumu”, “Yaşlı Bakım Personelleri ve Yaşlıya Bakım Veren Aile Üyeleri”, “Yaşlılık ve Sosyal Hizmet”. Yapılan tematik analiz sonucunda çıkarılan Hiyerarşik Kod-Alt kod Modelinde, temalar arasından “Yaşlılık Dönemi Sorun ve İhtiyaçları” temasının frekansının oldukça yüksek olduğu görülmüştür. “65 Yaş Üstü Bireylerin Tutum ve Değerlendirmeleri” temasının frekans değeri 12, “Yaşlılığa Yönelik Tutum ve Davranışlar” temasının frekans değeri 11, “Yaşlıya Bakım Verenlerin Yaşam Doyumu” temasının frekans değerinin ise 9 olduğu görülmektedir. “Yaşlı Bakım Personelleri ve Yaşlıya Bakım Veren Aile Üyeleri” ve “Yaşlılık ve Sosyal Hizmet” temalarının frekans değerinin 4 olduğu görülmektedir.

Bu noktada, tez başlıklarının daha çok yaşlılık dönemi sorun ve ihtiyaçlarına odaklandığını söylemek mümkündür. Benzer şekilde, 65 yaş üstü bireylerin tutum ve değerlendirmeleri, yaşlılığa yönelik tutum, yaşlıya bakım verenlerin yaşam doyumlarına yönelik kavramsallaştırmaların yoğunluklu olarak tez başlıklarına yansıdığı tespit edilmiştir. Yaşlı bakım personellerinin ve yaşlıya bakım veren aile üyelerinin kısmen tez başlığına daha az taşındığını söylemek mümkündür (Şekil 4).

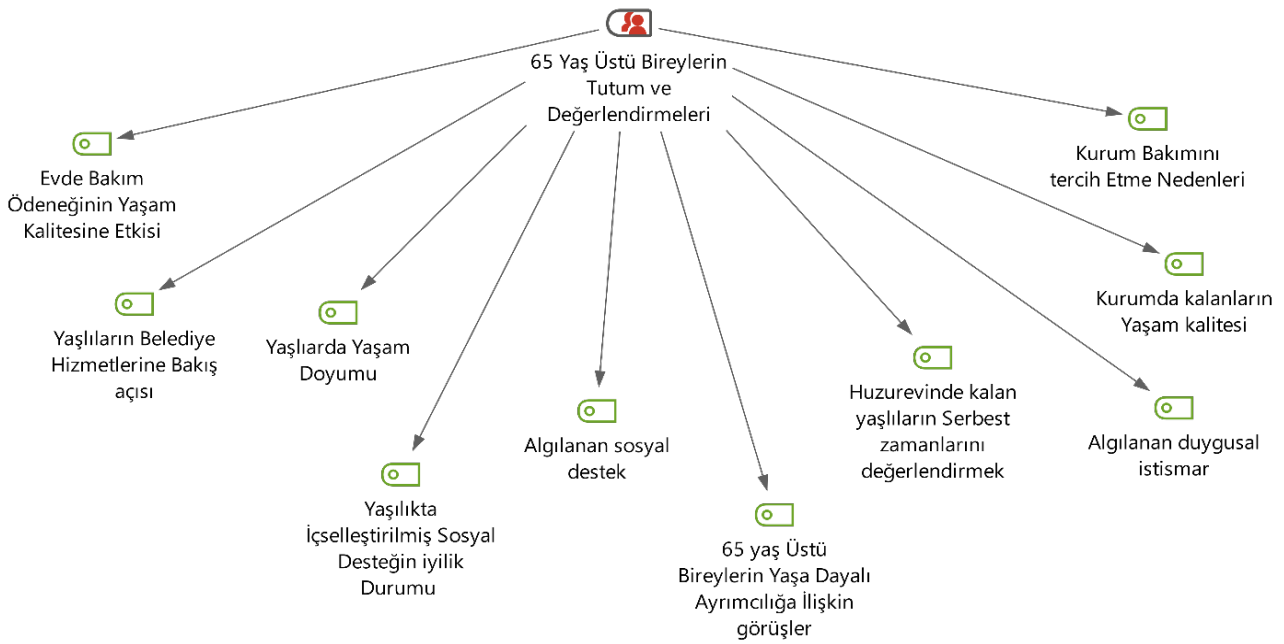
Şekil 4 Tez Başlıklarına İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Tez başlıklarında en fazla tekrar eden dolayısıyla en fazla kullanılan tema olan “Yaşlılık Dönemi Sorun ve İhtiyaçları” teması 10 farklı alt tema altında söz konusu sorun ve ihtiyaçları ele almıştır. Bu alt temalar şu şekilde farklılaşmaktadır. “Yaşlıların İhmal ve İstismarı”, “Evde Sağlık Hizmeti Alan Yaşlıların Yaşadığı Sorunlar”, “Yaşlıların İhtiyaçları, Sorunları ve Hizmet Beklentileri”, “Genç ve Yaşlıların Mekânsal Ayrışma Pratikleri”, “Aile İçi Yaşlı İstismarı”, “Ekonomik İstismara Maruz Kalma Durumları”, “Fiziksel Engelli Yaşlıların İyilik Halleri ve Cinsellik”, “Kurumda Kalan Yaşlıların Sosyokültürel İhtiyaçları” ve “Emeklilerin Serbest Zamanlarındaki Davranış Alışkanlıkları. Modelden de görüleceği üzere; yaşlılığa dair sorun ve ihtiyaçların, daha çok ihmal, istismar üzerinden ele alındığı, beklenti ve ihtiyaçları tespit etmeye yönelik bir eğilim olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra, sorun alanlarının, evde sağlık hizmeti alanlarla, mekânsal ayrışma pratikleriyle, serbest zamanlardaki davranış biçimleriyle, engelli yaşlıların iyilik halleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir (Şekil 5).

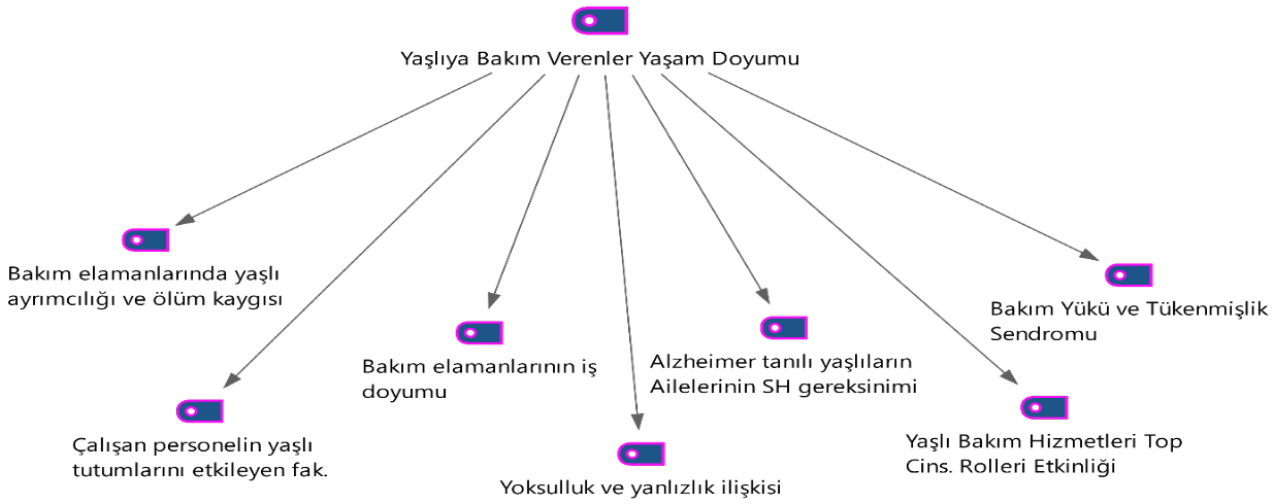
Şekil 5: Yaşlılık Dönemi Sorun ve İhtiyaçları Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Yine tez başlıklarında, yoğunluklu olarak yansıyan temalardan bir diğeri olan “65 Yaş Üstü Bireylerin Tutum ve Değerlendirmeleri” teması da benzer şekilde 10 farklı alt temadan oluşmuştur. Bu alt temalar; “Evde Bakım Ödeneğinin Yaşam Kalitesine Etkisi”, “Yaşlıların Belediye Hizmetlerine Bakış Açısı”, “Yaşlılarda Yaşam Doymu”, “Yaşlılıkta İçselleştirilmiş Sosyal Desteğin İyilik Durumu”, “Algılanan Sosyal Destek”, “65 Yaş Üstü Bireylerin Yaşa Dayalı Ayrımcılığa İlişkin Görüşleri”, “Huzurevinde Kalan Yaşlıların Serbest Zamanlarını Değerlendirmek”, “Algılanan Duygusal İstismar”, “Kurumda Kalanların Yaşam Kalitesi” ve “Kurum Bakımını Tercih Etme Nedenleri”dir. Alt temaların nasıl farklılaştığına bakıldığında, 65 yaş üstü bireylerin tutum ve davranışlarının, alınan hizmetlerle, algılanan sosyal destekle, yaşam kalitesiyle, yaşam doymuyla ilişkili olduğu görülmektedir (Şekil 6).

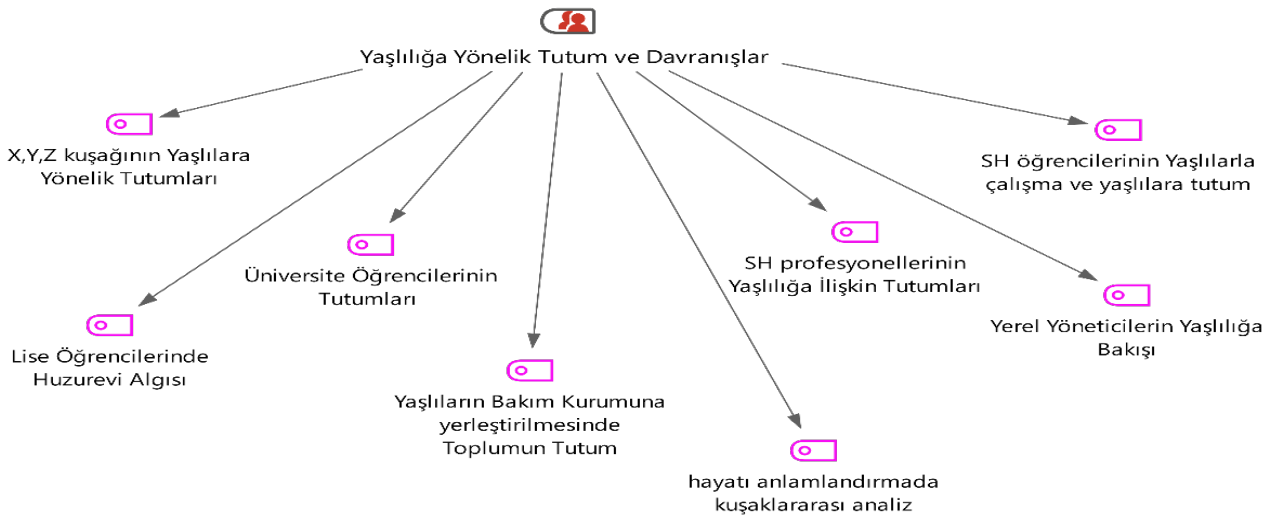
Şekil 6: 65 Yaş Üstü Bireylerin Tutum ve Değerlendirmeleri Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

İncelenen tez başlıklarında sıklıkla kullanılan temalardan bir diğeri ise “Yaşlıya Bakım Verenler ve Yaşam Doymu” temasıdır. Söz konusu tema; “Bakım Elemanlarında Yaşlı Ayrımcılığı ve Ölüm Kaygısı”, “Çalışan Personelin Yaşlı Tutumlarını Etkileyen Faktörler”, “Bakım Elemanlarının İş Doymu”, “Yoksulluk ve Yalnızlık İlişkisi”, “Alzheimer Tanılı Yaşlıların Ailelerinin Sosyal Hizmet Gereksinimleri”, “Yaşlı Bakım Hizmetleri ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Etkinliği”, “Bakım Yükü ve Tükenmişlik Sendromu” olarak 7 alt temayla ilişkilendirilmiştir (Şekil 7). Kuşkusuz yaşam pratikleri içinde yaş alan bireylerin yolculuklarında onlara eşlik eden, onlara bakım veren, destekleyen kişi ve kurumlar da önemli bir yer tutmaktadır. Analiz sonucunda alt temaların, çoğunlukla bakım verenlerin tükenmişliği, sosyal hizmet gereksinimleri, yaşlı ayrımcılığı ve ölüm kaygısı olarak farklılaştığı görülmektedir.

Şekil 7: Yaşlıya Bakım Verenler ve Yaşam Doyumu Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

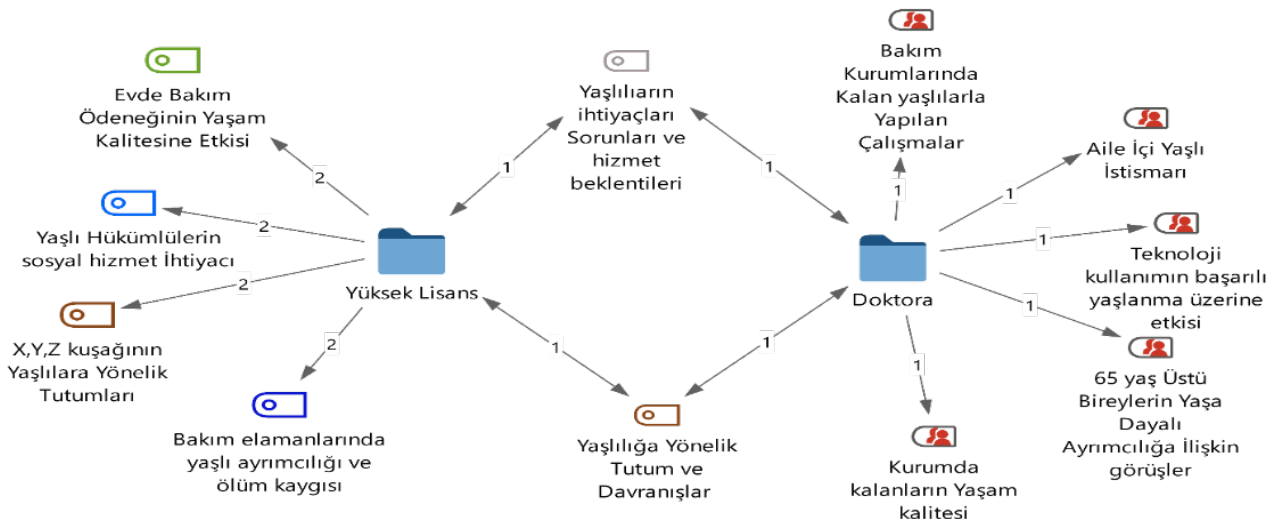
Tez başlıklarında yoğunluklu olarak ele alınan “Yaşlılığa Yönelik Tutum ve Davranışlar” temasının ise 8 farklı alt temadan oluştuğu görülmektedir. Temaya dair çıkarılan Hiyerarşik Kod-Alt kod Modelinde bu alt temalar şu şekilde farklılaşmaktadır: “X,Y,Z Kuşağının Yaşlılara Yönelik Tutumları”, “Lise Öğrencilerinde Huzurevi Algısı”, “Üniversite Öğrencilerinin Tutumları”, “Yaşlıların Bakım Kurumuna Yerleştirilmesinde Toplumun Tutumu”, “Hayatı Anlamlandırmada Kuşaklararası Analiz”, “Sosyal Hizmet Profesyonellerinin Yaşlılığa İlişkin Tutumları”, “Yerel Yöneticilerin Yaşlılığa Bakışı” ve “Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Yaşlılara Karşı Tutumu” (Şekil 8). Bu kapsamda çıkarılan modelden, toplumun yaşlı bireylere yönelik tutum ve davranışlar, farklı eğitim sistemlerinde yer alan, genç kuşaklarda, sosyal hizmet bölümünde okuyan öğrencilerde ve yerel yöneticilerde çalışılmıştır (Şekil 8).

Şekil 8: Yaşlılığa Yönelik Tutum ve Davranışlar Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Tez başlıklarının yüksek lisans ve doktora tezlerinde nasıl farklılaştığını görmek için yapılan İki-Vaka Modeli analizinde ortak kullanılan temaların “Yaşlıların İhtiyaçları, Sorunları ve Hizmet Beklentileri” ile “Yaşlılığa Yönelik Tutum ve Davranışlar” olduğu görülmüştür. Yüksek lisans tezlerinde; “Evde

Bakım Ödeneğinin Yaşam Kalitesine Etkisi”, “Yaşlı Hükümlülerin Sosyal Hizmet İhtiyacı”, “X,Y,Z Kuşağının Yaşlılara Yönelik Tutumları”, “Bakım Elemanlarında Yaşlı Ayrımcılığı ve Ölüm Kaygısı” temaları kullanıldığı görülmektedir. Doktora tezlerinde ise; “Bakım Kurumlarında Kalan Yaşlılarla Yapılan Çalışmalar”, “Aile İçi Yaşlı İstismarı”, “Teknoloji Kullanımının Başarılı Yaşlanma Üzerine Etkisi”, “65 Yaş Üstü Bireylerin Yaşa Dayalı Ayrımcılığa İlişkin Görüşleri” ve “Kurumda Kalanların Yaşam Kalitesi” olduğu görülmektedir. Bu noktada, yazılan yüksek lisans tezlerinin başlıkları, yaşlılığa ilişkin farklı toplumsal kesimlerin ve bakım verenlerin tutumlarını, yaşam kalitesini konu alırken, doktora tezleri, teknoloji kullanımını, başarılı yaşlanmayı, ayrımcılığı vb. daha farklı temalarla yaşlılık olgusunu başlıklara yansıtmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9: Yüksek Lisans ve Doktora Tez Başlıkları İki-Vaka Modeli

Şekil 10: Tez Başlıklarına İlişkin Kod Bulutu

Tez başlıklarına ilişkin yapılan kod bulutunda; bulgularda görüldüğü gibi yoğunluklu olarak kullanılan temaların, yaş almış bireylere yönelik ihtiyaçlar, beklentiler, ayrımcılık, ölüm kaygısı, farklı toplumsal kesimlerin tutumları vb. temalarla ilişkilendiği görülmektedir (Şekil 10).

Anahtar Kelimelerin İncelenen Belgelere Göre Tematik Analizi

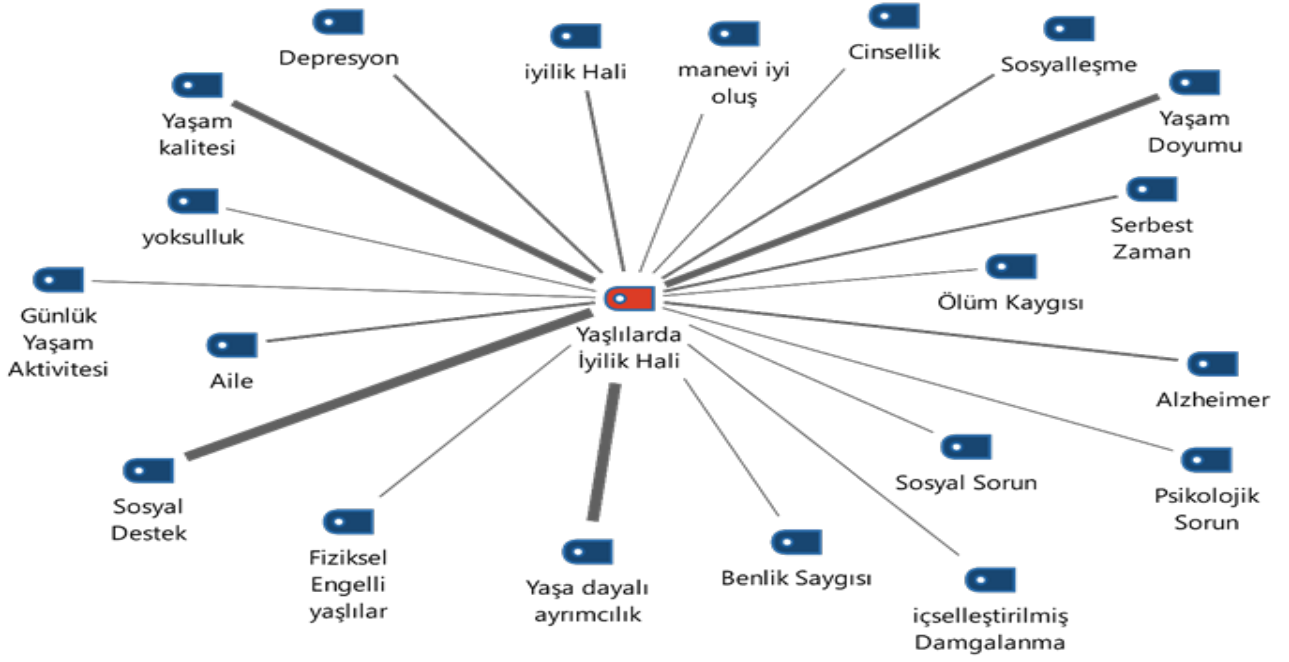
Araştırma kapsamında ele alınan 51 tezde kullanılan anahtar kelimelere ilişkin yapılan tematik analiz kapsamında 15 tema belirlenmiştir. Temaların yüksek lisans ve doktora tezlerinde farklılaştığı tespit edilirken, “Yaşlılarda İyilik Hali” temasının yüksek lisans tezlerinde sıklıkla kullanılan temalar arasında olduğu görülmüştür. “Yaşlanma” temasının ise, doktora tezlerinde de aynı şekilde en fazla kullanılan temalar arasında olduğu görülmektedir. “Yaşlı Bakım Kurumları”, “Sosyal Hizmet”, “Bakım Yükü” yüksek lisans tezlerinin anahtar kelimelerinde kullanılan sıklıkla kullanılan temalar arasında yer alırken, “Yaşlılığa Yönelik Tutum”, “Evde Sağlık”, “Ceza İnfaz Sistemleri” ve “Toplumsal Cinsiyet Roller” gibi temaların doktora tezlerinde kullanılmadığı görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 7: Anahtar Kelimelerin İncelenen Belgelere Göre Değişimi

Anahtar Kelimeler	Yüksek Lisans	Doktora
Yaşlılarda İyilik Hali	40	4
Yaşlanma	37	7
Sosyal Hizmet	21	7
Yaşlı Bakım Kurumları	15	2
Bakım Yükü	10	1
Yaşlılara Yönelik Hizmet ve Uygulamalar	8	2
Yaşlı İhmal ve İstismarı	7	1
Kuşaklararası İlişki	6	1
Yaşlılığa Yönelik Tutum	6	0
Yaklaşımlar	5	6
Evde Sağlık	3	0
Ceza İnfaz Kurumu	3	0
Sosyal Politika	3	1
Mekânsal Ayrışma	3	1
Toplumsal Cinsiyet Roller	1	0

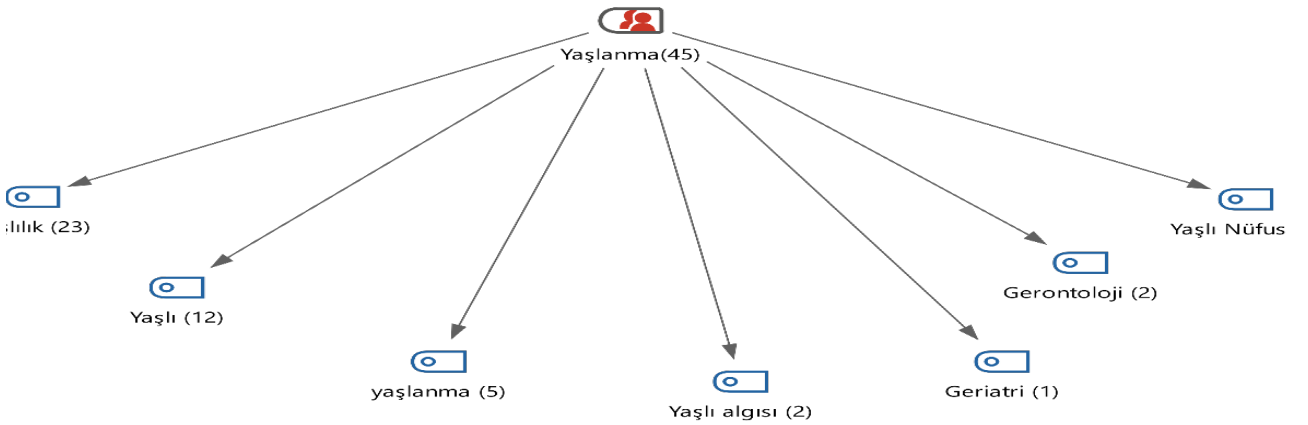
Anahtar kelimelerde hem yüksek lisans hem de doktora tezlerinde en fazla kullanılan “Yaşlılarda İyilik Hali” temasının hangi alt temalarla farklılaştığını görebilmek için Kod Alt Kod Bölümler Modeli çıkarılmıştır. Alt temaların; “Sosyal Destek”, “Yaşa Dayalı Ayrımcılık”, “Yaşam Kalitesi”, “Yaşam Doyumu”, “Alzheimer”, “Serbest Zaman”, “Ölüm Kaygısı”, “Aile”, “Depresyon”, “İyilik Hali”, “Sosyalleşme”, “Manevi İyi Oluş”, “Benlik Saygısı”, “İçselleştirilmiş Damgalanma”, “Sosyal Sorun”, “Psikolojik Sorun”, “Cinsellik”, “Fiziksel Engelli Yaşlılar”, “Yoksulluk” ve “Günlük Yaşam Aktivitesi”

şeklinde farklılaştığı görülmüştür. Çıkarılan modelde, sosyal destek, yaşam doyumu, yaşam kalitesi, yaşa dayalı ayrımcılık, aile temalarının sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11: Yaşlılarda İyilik Hali Kod Alt Kod Bölümler Modeli

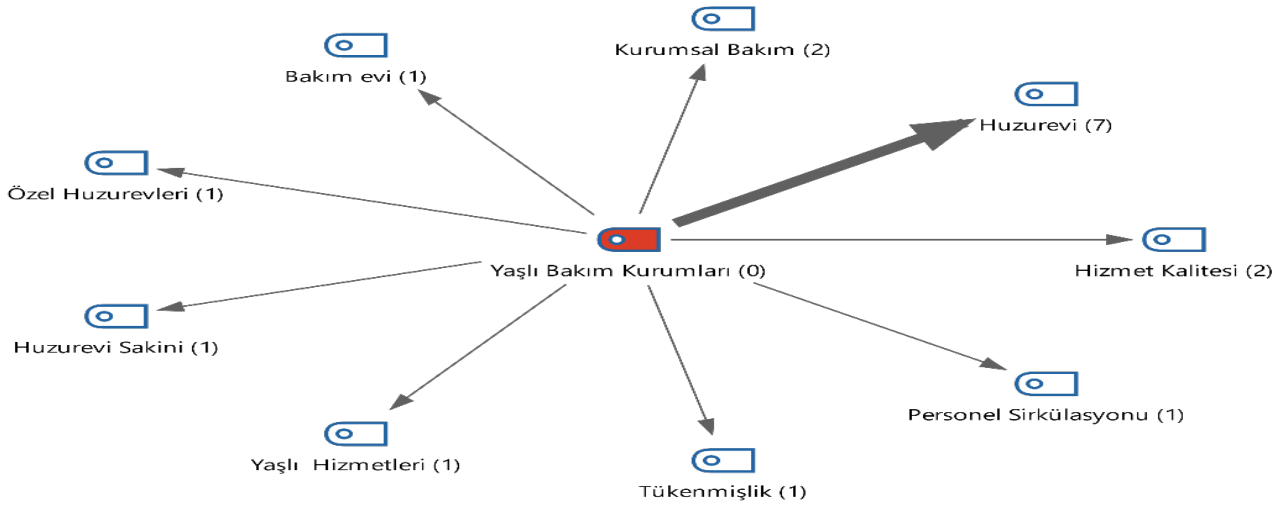
Anahtar kelimelerde en fazla geçen “Yaşlanma” temasının hangi alt temalarla farklılaştığını görebilmek için Kod Alt Kod Bölümler Modeli çıkarılmış yaşlanmanın “Yaşlılık”, “Yaşlı”, “Yaşlanma”, “Yaşlı Algısı” ve “Gerontoloji” “Geriatridi” ve “Yaşlı Nüfus” temalarıyla ilişkili ele alındığı görülmüştür (Şekil 12).

Şekil 12: Yaşlanma Temasına İlişkin Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

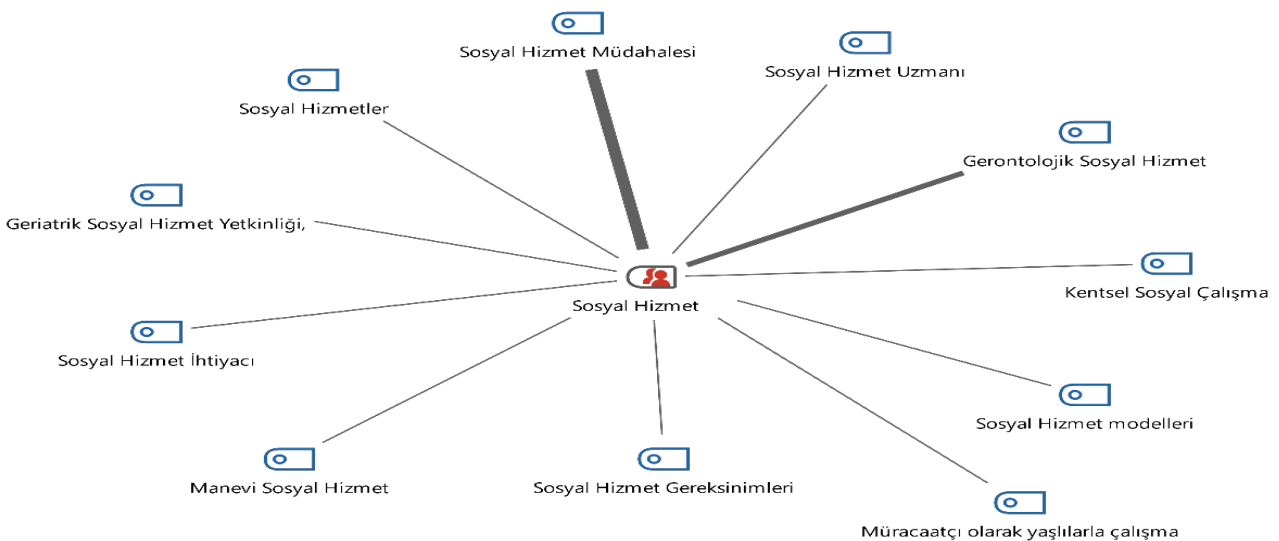
Yazılan tezlerin Anahtar kelimelerinde sıklıkla kullanılan “Yaşlı Bakım Kurumları” temasının Kod Alt Kod Bölümler Modelinde ise “Huzurevi” alt temasının frekans değerinin yüksek olduğu ve modelin “Kurumsal Bakım”, “Hizmet Kalitesi”, “Bakım Evi”, “Özel Huzurevleri”, “Huzurevi Sakini”, “Yaşlı Hizmetleri”, “Tükenmişlik” ve “Personel Sirkülasyonu” gibi alt temalardan oluştuğu görülmektedir

(Şekil 13). Dolayısıyla yaşlı bakım kurumlarının, özel ve kamu huzurevleri, bakım evleri, kurum personellerinin tükenmişlik durumları çerçevesinde ele alındığı görülmektedir.

Şekil 13: Yaşlı Bakım Kurumları Kod Alt Kod Bölümler Modeli

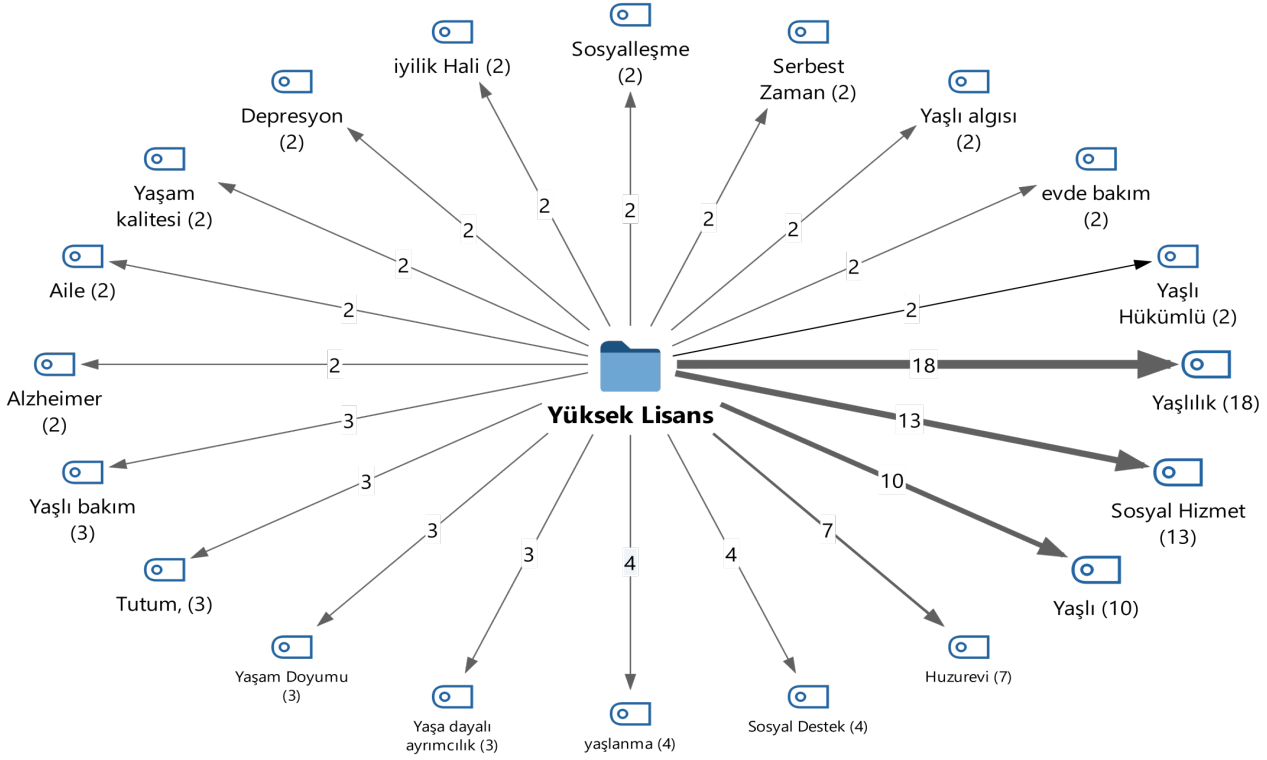
Anahtar kelimelerde “Sosyal Hizmet” temasının bahsedildiği üzere yoğunluklu olarak kullanıldığı görülmektedir. Temanın hangi alt temalarla farklılaştığını görebilmek için yapılan Kod Alt Kod Bölümler Modelinde; “Sosyal Hizmet Müdahalesi”, “Gerontolojik Sosyal Hizmet”, “Sosyal Hizmet Uzmanı”, “Kentsel Sosyal Çalışma”, “Sosyal Hizmet Modelleri”, “Müracaatçı Olarak Yaşlılarla Çalışma”, “Sosyal Hizmet Gereksinimleri”, “Manevi Sosyal Hizmet”, “Sosyal Hizmet İhtiyacı”, “Geriatric Sosyal Hizmet Yetkinliği” ve “Sosyal Hizmetler” alt temalarını içinde barındırdığı görülmektedir (Şekil 14). Sosyal hizmet anabilim dallarında yapılan lisansüstü tezlerinde sosyal hizmet temasının yaşlılık alanıyla nasıl ilişkilendiği önemlidir. Bu kapsamda sosyal hizmetin, sosyal hizmet müdahalesi, modelleri, sosyal hizmet ihtiyacı, geriatric ve manevi ve sosyal hizmet alt temalarıyla konunun ele alındığı görülmektedir.

Şekil 14: Sosyal Hizmet Kod Alt Kod Bölümler Modeli

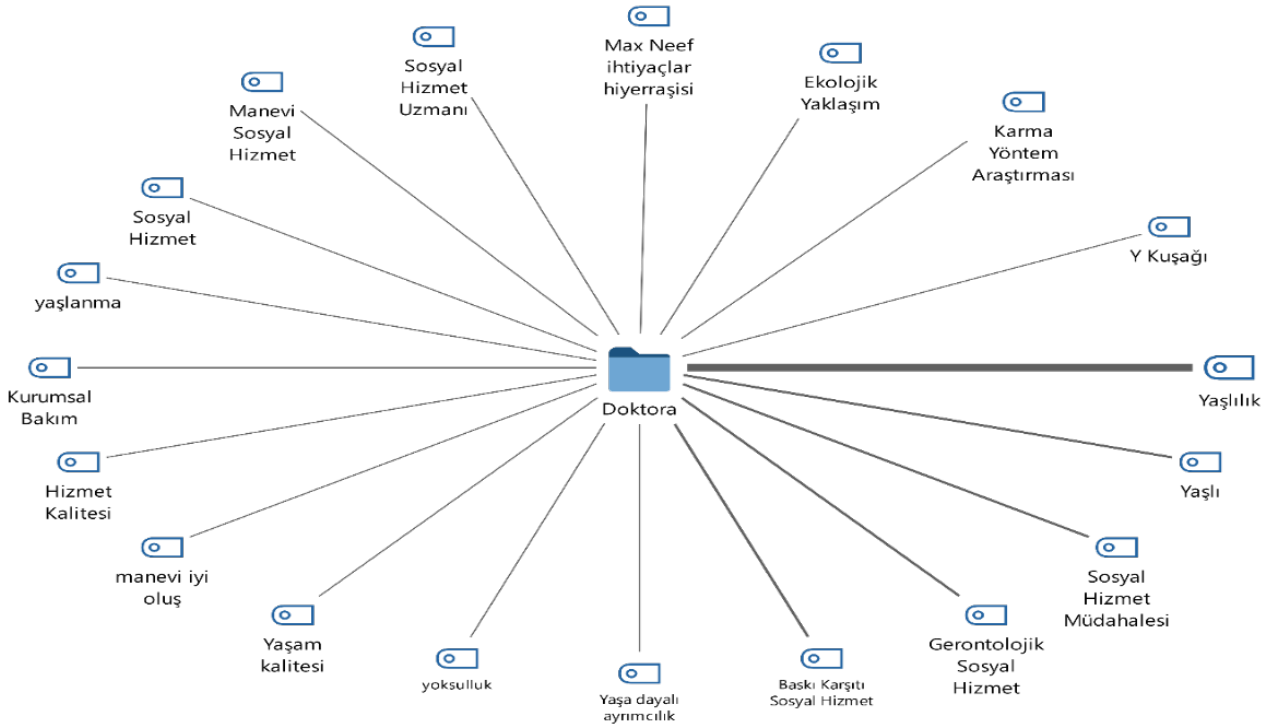
Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Anahtar Kelimelerle İlişkisi

Yüksek lisans tezlerinde kullanılan anahtar kelimelerinin nasıl ilişkilendiğini görebilmek için Tek Vaka Modeli analizi yapılmıştır. Yapılan analizde alt temaların hangi sıklıklarla tekrar ettiği tespit edilmiştir. Bu temaların, “Yaşlılık”, “Sosyal Hizmet”, “Yaşlı”, temalarının sıklığını farklılık gösterdiği tespit edilmiştir(Şekil15).

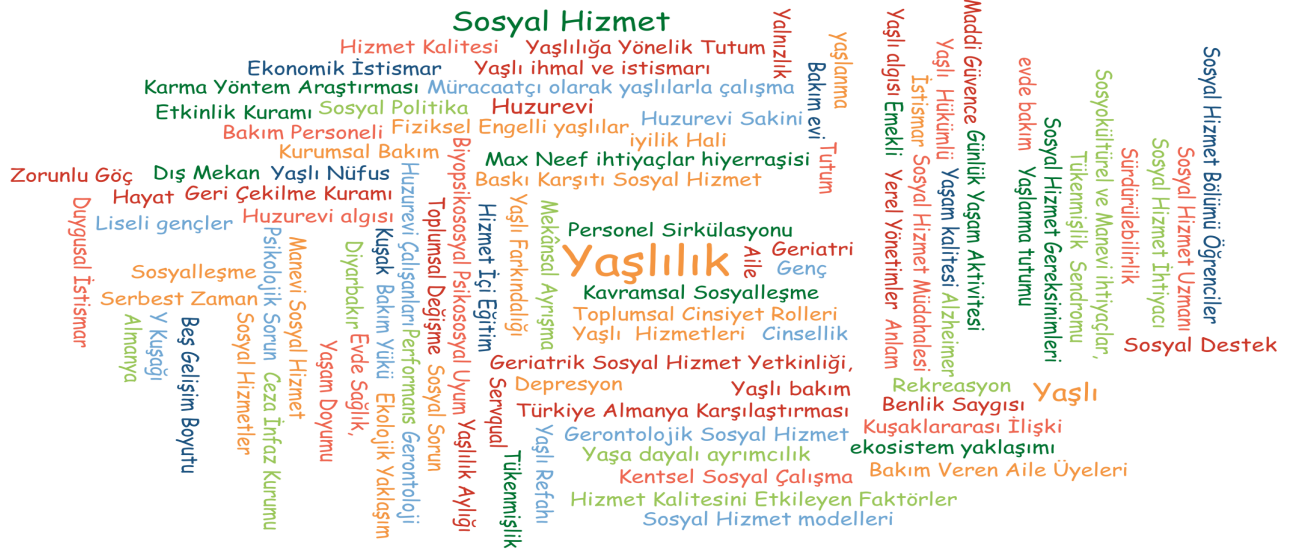

Şekil 15: Yüksek Lisans Tezlerinin Anahtar Kelimelerle İlişkisini Gösterir Tek Vaka Modeli

Doktora tezlerinin Anahtar Kelimelerle İlişkisine dair yapılan Tek Vaka Modelinde alt temalar; “Yaşlılık”, “Yaşlı”, “Sosyal Hizmet Müdahalesi”, “Gerontolojik Sosyal Hizmet”, “Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet”, “Yaşa Dayalı Ayrımcılık”, “Yoksulluk”, “Yaşam Kalitesi”, Manevi İyi Oluş”, “Hizmet Kalitesi”, “Kurumsal Bakım”, “Yaşlanma”, “Sosyal Hizmet”, “Manevi Sosyal Hizmet”, “Sosyal Hizmet Uzmanı”, “Max Neef İhtiyaçlar Hiyerarşisi”, “Ekolojik Yaklaşım”, “Karma Yöntem Araştırması” ve “Y Kuşağı” şeklinde farklılaşmıştır. “Yaşlılık” alt temasının yüksek lisans tezlerinde en yüksek frekans değerine sahip olduğu tespit edilmiştir. En az tekrar eden alt temaların ise; “Alzheimer”, “Aile”, “Yaşam Kalitesi”, “Depresyon”, “İyilik Hali”, “Sosyalleşme”, “Serbest Zaman”, “Yaşlı Algısı”, “Evde Bakım” ve “Yaşlı Hükümlü” alt temaları olduğu görülmektedir (Şekil 16).

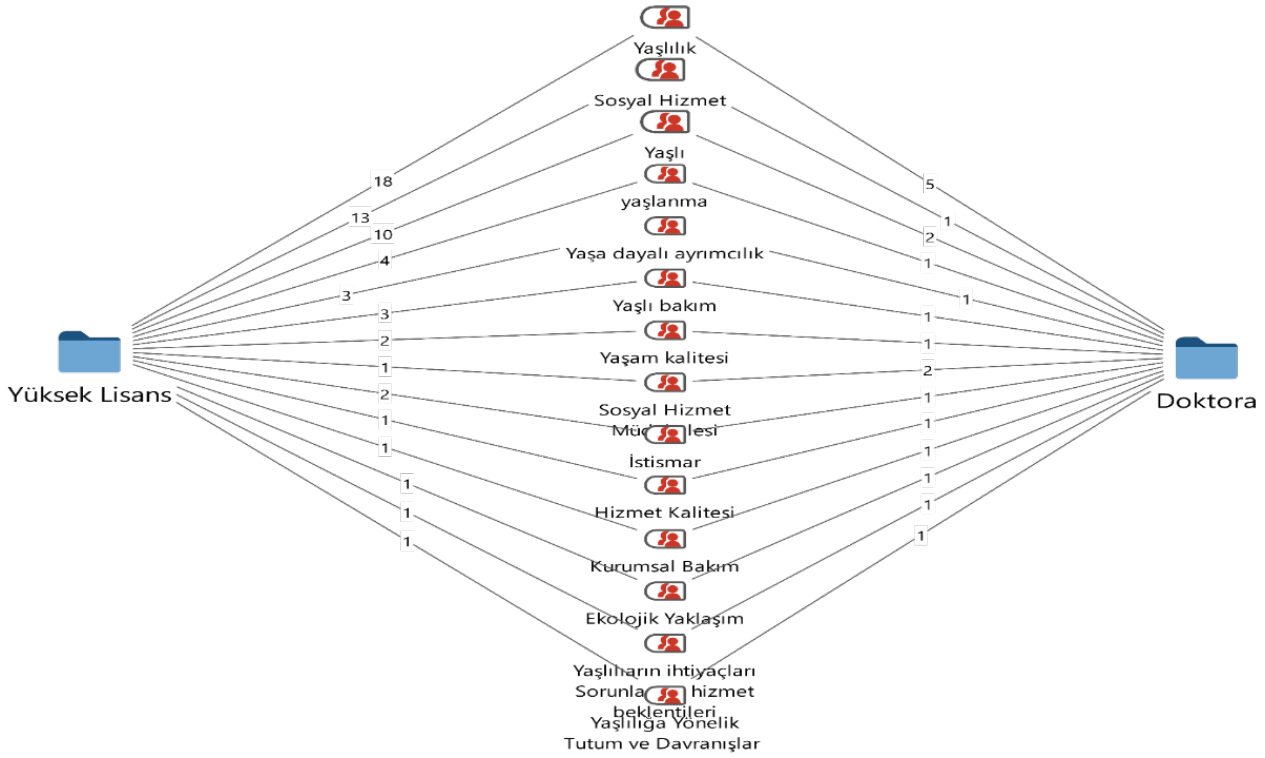

Şekil 16: Doktora Tezlerinin Anahtar Kelimelerle İlişisini Gösterir Tek Vaka Modeli

Şekil 17: Anahtar Kelimelere İlişkin Kod Bulutu

Kod bulutundan da görüleceği gibi lisansüstü tezlerde kullanılan anahtar kelimelerde yaşlılık, sosyal hizmet, sosyal destek, yaşlı temalarının göze çarpmaktadır. Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinde kullanılan anahtar kelimelerdeki ortak temaları görebilmek amacıyla yapılan İki-Vaka Modelinde, Yaşlılık, "Sosyal Hizmet", "Yaşlı", "Yaşlanma", "Yaşa Dayalı Ayrımcılık", "Yaşlı Bakım", "Yaşam Kalitesi", "Sosyal Hizmet Müdahalesi", "İstismar", "Hizmet Kalitesi", "Kurumsal Bakım", "Ekolojik Yaklaşım", "Yaşlıların İhtiyaçları, Sorunları ve Hizmet Beklentileri" ve "Yaşlılığa Yönelik Tutum ve Davranışlar" temaları olduğu görülmüştür. "Yaşlılık", temasının her iki lisansüstü çalışmaların anahtar kelimelerinde sıklıkla tercih edilen tema olduğu görülmektedir (Şekil 18).

Şekil 18: Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerine İlişkin İki-Vaka Modeli

TARTIŞMA

İnsan yaşamları için kaçınılmaz olan yaşlanma, ekonomik, siyasal sağlık, eğitim, aile gibi toplumsal yaşamın her kurumuyla ilişkisinden dolayı farklı disiplinlerde lisansüstü çalışmalarda her disiplinin kavramlarıyla incelenmektedir. Yaşlılık ve yaşlanmaya dair toplumsal bağlamın değişimini dönüşümünü anlayabilmek bu kapsamda, konuyla ilişkili politikaların üretilmesinde, ihtiyaç ve sorunların ele alınmasında, çözüm odaklarının harekete geçirilmesinde, etkili, çözüm odaklı sosyal hizmet uygulamalarının planlanmasında, sosyal hizmet bilim alanında yapılmış lisansüstü tezlerin oldukça önemli olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Bu kapsamda, saha bilgisini akademiye taşıırken, ya da sahanın gerçekliğini anlamaya çalışırken, bağlamın nasıl oluşturulduğu, hangi anahtar kelimeler doğrultusunda konunun anlaşılmaya çalışıldığı, hangi yöntemlerle bilginin toplandığı, işlendiği ve tüm bunların yüksek lisans ve doktora tezlerine nasıl yansıdığı, kuşkusuz meselenin bilim dalındaki görünümünü vermektedir.

Bu kapsamda bu araştırmada tartışılması gereken önemli bir bulgu çalışmaların %69'nun nicel yöntemlerle yapıldığıdır. Bilindiği üzere nicel yöntemler genellemenin öncelikli olduğu, sayı ve ölçümlerle meselenin toplumsal alanlarla nasıl ilişkilendiğinin cevabını vermektedir. Bu bağlamda yaşlılık konusunu ele alırken ve konuyu ilişkilendirme yöntemlerini tercih ederken, "nasıl" sorusu etrafında yoğunlaştırdığını söylemek mümkündür. Diğer yandan yaşlılık alanının, kavram ve kuram oluşturmaya yönelik, "niçin", "nasıl", "ne şekilde" sorularının bir arada sorulduğu, toplumsal gerçeğin bütüncül bir biçimde ele alındığı, bir sürecin izlendiği nitel ve karma araştırma yöntemleriyle az az çalışıldığını söylemek mümkündür.

Söz konusu görünümün Türkiye’de sosyal hizmet akademisinde, 1980-2020 tarihleri arasında yaklaşık 40 yıllık zaman diliminde nasıl farklılaştığına bakıldığında, yaşlılık alanının daha çok yüksek lisans düzeyinde çalışıldığı görülmektedir. Toplam 51 lisansüstü çalışmanın yüksek lisans çalışmalarında, doktora tezlerine göre 4 kat daha fazla yer bulması, sadece 10’unun doktora düzeyinde olması, tartıştığımız üzere toplam nüfus içinde yaşlı nüfusun artış hızını göz önüne aldığımızda, bu alana ilişkin derinlikli bilginin üretilmesinde, özgün yöntemler ve uygulamalar geliştirilmesinde doktora düzeyinde konun daha çok ele alınması gerektiğini göstermektedir

Bir diğer çarpıcı sonuç da yaşlılık konusunun 2017 yılından sonra yoğun bir şekilde lisans üstü çalışmalara yansıdığı ve 2019 yılında eğilimin en üst noktaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla bu bulgu, demografik olarak yaşlı nüfusun artışıyla birlikte değişen ve dönüşen toplumsal yaşamın ve bilimsel gündemin sosyal hizmet bilim dalında dikkate alındığını göstermektedir.

Tez başlıklarının daha çok yaşlılık dönemi sorun ve ihtiyaçları odağında kurulduğunu, 65 yaş üstü bireylerin tutumlarının, yaşlılığa yönelik tutumun, yaşlıya bakım verenlerin yaşam doyumlarının tez başlıklarına taşındığını söylemek mümkündür. Başlıklarda en fazla tekrar eden dolayısıyla en fazla kullanılan tema “Yaşlılık Dönemi Sorun ve İhtiyaçları” temasıdır. Bu yoğunluk, yaşlılık meselesinin bu temelden ele alındığını gösterirken, yaşlılığa dair sorun ve ihtiyaçların, daha çok ihmal, istismar üzerinden ele alındığı, beklenti ve ihtiyaçları tespit etmeye yönelik bir eğilime de işaret etmektedir. Bunun yanı sıra, sorun alanlarının, sağlık hizmetiyle, mekânsal ayrışma pratikleriyle, serbest zamanlardaki davranış biçimleriyle, iyilik halleriyle, bakım verenlerin tükenmişliğiyle, sosyal hizmet gereksinimleriyle, yaşlı ayrımcılığıyla ve ölüm kaygısıyla ilişkilendirildiği, dolayısıyla tezlerin konuyla ilgili toplumsal bağlamın çoklu dinamiklerini, göz önüne aldığını söylemek gerekmektedir. Yoğunluklu olarak, başlıklarda yer alan toplumun yaşlı bireylere yönelik tutum ve davranışların farklı eğitim sistemlerinde yer alan, genç kuşaklarda, sosyal hizmet bölümünde okuyan öğrencilerde ve yerel yöneticilerde çerçevesinde tespit edilmiştir. Böylesi bir eğilimin, yaşlılığa yönelik genç kuşaklarda, onlarla çalışan sosyal hizmet profesyonellerinde ve politika üreticilerindeki değişime ve dönüşüme odaklanıldığını göstermektedir. Önemle vurgulanması gereken bir nokta da yüksek lisans ve doktora çalışmalarında meselenin hangi başlıklarla çalışıldığıdır. Yüksek lisans çalışmalarının başlıkları, yaşlılığa ilişkin farklı toplumsal kesimlerin ve bakım verenlerin tutumları ve yaşam kalitesi etrafında yoğunlaşırken, doktora tezlerinin, teknoloji kullanımını, başarılı yaşlanmayı, ayrımcılığı vb. daha farklı temalarla yaşlılık olgusunu daha derin ve daha farklı bağlamlarla ele aldığını söylemek gerekmektedir.

Tezlerde kullanılan anahtar kelimelerin, okuyucuya meselenin hangi çerçeveden ele alındığını gösteren metnin odak noktaları olarak ele aldığımızda, Yüksek lisans tezlerinde kullanılan anahtar kelimelerinin kullanım sıklığının, “Yaşlılık”, “Sosyal Hizmet”, “Yaşlı”, “Huzurevi”, “Sosyal Destek”, “Yaşlanma”, “Yaşa Dayalı Ayrımcılık”, “Yaşam Doyumu”, “Tutum”, “Yaşlı Bakım”, “Alzheimer”, “Aile”, “Yaşam Kalitesi”, “Depresyon”, “İyilik Hali”, “Sosyalleşme”, “Serbest Zaman”, “Yaşlı Algısı”, “Evde Bakım” ve “Yaşlı Hükümlü” şeklinde farklılaşmaktadır. Doktora tezlerinde ise konu; “Sosyal Hizmet

Müdahalesi”, “Gerontolojik Sosyal Hizmet”, “Baskı Karşıtı Sosyal Hizmet”, “Yaşa Dayalı Ayrımcılık”, “Yoksulluk”, “Yaşam Kalitesi”, Manevi İyi Oluş” gibi farklı temalarla çalışılmıştır. Yüksek lisans ve doktora tezlerinde kullanılan anahtar kelimelerin farklılaşması bize konunun lisansüstü çalışmalarda, yüksek lisans ve doktora düzeylerinin araştırma konularının farklı sorun alanlarında yoğunlaşarak meseleyi ele aldığını göstermektedir.

Çarpıcı bir bulgu olarak, “yaşlılarda iyilik” hali anahtar kelimesinin 51 tezden 44’ünde kullanılmasına karşılık, “toplumsal cinsiyet rolleri” anahtar kelimesinin sadece tek bir yüksek lisans tezinde kullanılması, kadın ve erkek yaşlılığına dair ihtiyaç ve sorun alanlarının farklılaşma düzeylerinin lisansüstü tezlerde yeterince ele alınmadığını göstermektedir. Yoksul, eğitim yönünden desteklenmemiş ve yalnız yaşlı kadınlar, yaşlı nüfus içinde büyük bir oranı oluşturmaktadır (Mandıracıoğlu, 2010). Dolayısıyla yaşam boyu farklı olanakları kullanan bireylerin yaşlılıklarının da aynı olması beklenemeyeceğinden bu yönde meselenin çalışılması yaşlı refahının kapsamını ve niteliğini genişletmek için önemli görünmektedir. Diğer yandan, “sosyal Hizmet” anahtar kelimesinin alt teması olarak “Gerontolojik Sosyal Hizmet”; temasının tercih edilmesi, sosyal hizmet alanının birikimlerini, alzheimer tanısı alan yaşlılara yönelik spesifik müdahalelerle yaşamlarına yönelik kolaylaştırıcı pratikler sunmak konusunda önem taşımaktadır (Nazlıer Keser, 2019).

SONUÇ

Dünya nüfusunun hızla yaşlanması yüzyılın en önemli sosyo-demografik değişimlerinden biri olarak tanımlanmaktadır ve bu durum alanla ilgili çalışmaları her geçen gün öncelemektedir. Bu kapsamda, toplumun yaşlanmaya bakışı, yaşlılık sürecini yaşama biçimi, yaşlılıkla ilişkili ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçlar, kadın ve erkeklerin bu sorunları nasıl yaşadığı ve ne tür beklentilere sahip olduğu yaşlı refahına yönelik politikaların oluşturulmasıyla ilişkili alanlar sosyal hizmet disiplini ve müdahaleleri içinde yer almaktadır. Bu kapsamda, tüm boyutlarıyla yaşlılık alanına yönelik bilgi üretmek, lisansüstü düzeyde ele almak, alana dair sosyal hizmet uzmanlarının yetiştirilmesinde, sosyal hizmet müdahalelerinin planlanmasında büyük önem taşımaktadır.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Araştırma verileri anket, deney, gözlem, mülakat ve görüşme teknikleri kullanılarak elde edilmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir. Ayrıca, bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine aykırı hiçbir işlem yapılmamıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

1. Araştırmacı: %60
2. Araştırmacı: %40

ÇATIŞMA BEYANI

Yazarlar arasında herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ahad, Y. (2016). Yaşlıların Yaşlılık Algısının Yaşam Kalitesi ve Depresyonla İlişkisi.
- Akgül, H., & Yeşilyaprak, B. (2018). Yalnızlığı Azaltma Psiko-Eğitim Programının Yaşlıların Yalnızlık Düzeyine Etkisi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*.
- Alaydın, N. N. (2019). Türkiye'de Lisansüstü Tezlerde Yaşlılık Çalışmaları: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Alptekin, K., Topuz, S., & Zengin, O. (2017). Türkiye'de Sosyal Hizmet Eğitiminde Neler Oluyor?
- Apak, E. (2017). Etkinlik ve Geri Çekilme Kuramları Çerçevesinde Yaşlıların Yaşam Doyumlarının İncelenmesi-Bingöl İli Örneği.
- Baran, A. (2008). Yaşlılıkta Sosyalizasyon ve Yaşam Kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Bayrak, F. (2018). Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım.
- Bölüktaş, A. (2010). *Temel Gerontoloji*.
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Psikolojide Tematik Analizin Kullanımı. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*.
- Budak, A., & Budak, İ. (2013). Nitel Çalışma Tasarımı. J. Creswell içinde, *QUALITATIVE INQUIRY & RESEARCH DESIGN Choosing Among Five Approaches*.
- Çağlar, T. (2015). Türkiye ve Almanya'da Karşılaştırmalı Yaşlı Bakım Model ve Uygulamaları.
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). Parameters of Content Analysis. *Education and Science*.
- Çoksüer, G. T. (2020). Yaşlı Bireylerde Yalnızlık, Yaşamı Sürdürme Nedenleri, Mutluluk ve Ölüm Kaygısının İlişkisi ve Bazı Demografik Özellikler ile Karşılaştırılması.
- Danış, M. Z. (2007). Sosyal Hizmet Mesleği ve Disiplininde Sosyal Politikanın Yeri ve Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*.
- Demirtaş, Ş., Güngör, C., & Demirtaş, R. (2017). Sağlıklı Yaşlanma ve Fiziksel Aktivite: Bireysel, Psikososyal ve Çevresel Özelliklerin Buna Katkısı. *Osmangazi Tıp Dergisi*.
- Eryılmaz, A., & Atak, H. (2011). Ailesiyle Yaşayan Yaşlılarda Mutluluk Modeli.
- İçli, G. (2010). Yaşlılar ve Yaşlılığın Değerlendirilmesi: Denizli İli Üzerine Niteliksel Bir Araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Kapıkıran, Ş. (2016). Yaşlılarda Yalnızlık ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişki: Sosyal Desteğin Aracılık Rolünün Sınanması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Karaali, G. (2017). Türkiye'de Yaşlı Refahına İlişkin Uygulamaların Aktif Yaşlanma Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi.
- Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Koçak, O. (2019). Aktif ve Sağlıklı Yaşlanma.
- Kurt, G. (2008). Türkiye'de Yaşlılık Olgusuna Sosyolojik Bir Bakış - Sivas İl Örneği.
- Kurt, G., Beyaztaş, F., & Erkol, Z. (2010). Yaşlıların Sorunları ve Yaşam Memnuniyeti. *Adli Tıp Dergisi*.
- Kümbetoğlu, B. (2019). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul:

Bağlam Yayıncılık.

- Mandıracıoğlu, A. (2010). Dünyada ve Türkiye’de yaşlıların demografik özellikleri . *Ege Tıp Dergisi*.
- Mavili, A. (2020). Yaşlılık, Yaşlanma ve Sosyal Hizmet. H. Ceylan (Dü.) içinde, *Modern Hayat ve Yaşlılık*. Nobel Yayınevi.
- Nazlı, A. (2016). Yaşlanma, Birey ve Toplum: Yaşlanmaya Sosyolojik Bakış. *Ege Tıp Dergisi*.
- Nazlıer Keser, E. (2019). Alzheimer Hastalarına Yönelik Sosyal Hizmet Müdahaleleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Oğlak, S. (2019). Yaşlı Sosyal Refahının Küresel Yaşlanma İzlem Endeksi Yönünden Değerlendirilmesi ve Türkiye Yaşlı Sosyal Refahının Görünümü . *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*.
- Öz, F. (2003). Yaşamın Son Evresi: Yaşlılık Psikososyal Açından Gözden Geçirme. *Kriz Dergisi*.
- Özkul, M., & Kalaycı, I. (2015). Türkiye’de Yaşlılık Çalışmaları. *Sosyoloji Konferansları*.
- Özvurmaz, S. (2018). Yaşlı Bireylerin Yalnızlık Düzeyleri ve Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*.
- Pehlivan, M. (2018). Yaşlılıkta Yoksulluk ve Yalnızlık İlişkisi.
- Samancı Tekin, Ç., & Kara, F. (2018). Dünya’da ve Türkiye’de Yaşlılık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*.
- Seven, A. (2018). Türkiye’de Yaşlılara Sunulan Bakım Hizmetleri.
- Singh, A., & Misra, N. (2009). Loneliness, Depression and Sociability In Old Age. *Industrial Psychiatry Journal*, 51-55.
- Şeker, A., & Kurt, G. (2018). Bir Sosyal Politika Alanı Olarak Yaşlılık ve Sosyal Hizmet Uygulamaları. *Nüfus Bilim Dergisi*.
- Şimşek, N., Öztürk, G., & Kaçma, H. (2018). Yaşlılık ve Yalnızlık. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* .
- Taşçı, F. (2010). Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar: İsveç, Almanya, İngiltere ve İtalya Örnekleri . *Çalışma ve Toplum*.
- Tel, H. (2005). Evde ve Kurumda Yaşayan 60 Yaş ve Üzeri Bireylerin Günlük Yaşam Aktivitelerini Sürdürme ve Yalnızlık Yaşama Durumu. *Turkish Journal of Geriatrics*.
- Tomanbay, İ. (2007). Yaşlılara Yönelik Sosyal Hizmetler.
- Tufan, İ. (2004). Geronto-sosyoloji. *Toplum ve Sosyal Hizmet*.
- TÜİK. (2018). *İstatistiklerle Yaşlılar*.
- Umut Zan, B. (2012). Türkiye’de Bilim Dallarında Karşılaştırmalı Bibliyometrik Analiz Çalışması.
- Umutlu, S., & Tekin Epik, M. (2019). Türkiye’de Yaşlı Nüfus ve Sosyal Politika Uygulamaları. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*.
- Ültay, N., & Çalık, M. (2012). A Thematic Review of Studies into the Effectiveness of Context-Based Chemistry Curricula. *J Sci Educ Technol*.
- Wenger, G., Davies, R., Shahtahmasebi, S., & Scott, A. (1996). Social Isolation and Loneliness in

Old Age: Review and Model Refinement. *Ageing and Society*.

Yağcıoğlu, R. (2009). Sağlıklı Yaşlanma ve Sosyal Hizmetler.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* . Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınlar.